

ga je pregovoril, da je šel = odšel, kar moti kljub naslednjemu »čaka«. Ta negotovi in bolj na nasprotno pojmovanje navajajoči »šel« me tako moti, da predlagam, da se pri eventualni novi izdaji sploh črta in bo odstavek bolj jasen in tudi lepši. Glasil naj bi se: »... zaupnik... se je vrnil: komaj sem ga pregovoril; čaka, kaj... izvolite.«

Opazke, brez katerih Shakespearjev prevod ne more izhajati, so popolnoma zadostne. Frst.

Izidor Cankar: **Uvod v umevanje likovne umetnosti (Sistematika stila)**. Kujižnica »Narodne galerije« 2. zv. Ljubljana, Narodna galerija, 1926.

S tem delom smo dobili Slovenci važno, za našo umetnostno znanost v marsičem temeljno delo. Na vsak način je njegov pomen za to panogo večji, kakor za splošnost, ki je pa tudi dobila prvi domač pripomoček, da se približa umetnini. Namen dela, ki je nastalo iz učiteljske prakse na univerzi, je v prvi vrsti metodološki, gre za opredelitev pojmov in ustvaritev sistema, po katerem bi bilo omogočeno, kolikor mogoče objektivno in nedvoumno stališče napram umetnini. Kakor ugotavlja pisatelj v uvodu, so nekateri nemški umetnostni zgodovinarji že izdelali nekatere umetnostno-zgodovinske pojme, vendar le za posamezne umetnostno-zgodovinske dobe, ali posebej celo za posamezne umetnostne stroke. Njegovo stremljenje gre preko teh, ker skuša ustvariti sistem brez ozira na zgodovinski razvoj, da tako ustvari »in nuce nekako slovnico umetnostnega oblikovanja,« da pokaže logičnost in organično funkcionalnost njenih zakonov ter njih nujno zvezo s splošno človeško duševnostjo. Kdor pozna tozadevno literaturo večjih narodov, posebno nemško, v katere razvoj bi bilo to sistematiko prav lahko uvrstiti, bo moral brez obotavljanja priznati, da smo dobili Slovenci delo, ki obdrži svojo vrednost v vsaki drugi literaturi. Zasluga pisateljeva ni toliko v tem, da bi bil prvi videl in formuliral stvari, o katerih piše, saj so bile že dosedaj obča last posebno dunajske umetnostno-zgodovinske šole, ampak da je to skupno lastnino, ki je več ali manj določno živela v označenem znanstvenem krogu, prvi oblikoval v jasnih formah in jo združil v logično zasnovan in utemeljen sistem. Iz istega kroga je pred vojno izšla v zbirki »Aus Natur und Geisteswelt« knjižica, ki po obsegu ne prekaša dosti naše, Cohn-Wiener, Entwicklungsgeschichte der Stile in der bildenden Kunst, ki je še danes najboljši splošen uvod v umetnostno zgodovino in ki je problem umetnostne zgodovine na mah postavila na plodnejše temelje, kakor so bili temelji dosedanjih velikih umetnostnih zgodovin, ki so čitatelja poučile o vseh detajlih, samo ne o resničnih problemih umetnostnega razvoja. Dunajska šola je to metodo že poprej preiskusila z uspehom na pre mnogih detajlnih vprašanjih. Cohn-Wiener pa je prvi poskusil formulirati celoto. Njegovemu delu bi vzporedil Cankarjevo knjigo; obe se do neke mere bistveno dopolnjujeta. Nobena ne vsebuje sicer tistega čarobnega lijaka, ki bi čitatelju odprl popolno pot do umetnine, kar bo večina gotovo pričakovala in bo mogoče razočarana. Zagotovim pa vsakogar, ki bo vzel knjigo, kakršna je in ji po možnosti pridružil še Cohn-Wienerjevo, da si bo ustvaril trdno bazo za svoje razmerje ne samo do umetnostne zgodovine, ampak tudi do umetnine same.

Knjiga obstoja v glavnem iz dveh delov, katerih prvi označi in izloči iz problema neumetnostne vidike, ki igrajo v vsakdanjem razmerju do umetnosti zelo važno vlogo in jih množice navadno zamenjujejo s pravimi umetnostnimi. Sem spadajo zgodovinske pa tudi umetnostno-zgodovinske ter stilske vrednote, ki se nanašajo na snov, miselno ali čustveno vsebino pa tudi na formo, ki so sicer umetnostne, a nestalne in v neprestani meniški vsled subjektivnih razpoloženj posameznikov in časov, niso zmožne, da dajo trdno podlago za naše (posebno še znanstveno) razmerje do umetnosti. Drugi del knjige se peča za ustvaritvijo takega objektivnega stališča napram umetnini. Njegov cilj je za laika orisati umetnino kot likovni organizem, za znanstvenika pa podati sistematiko stila, razbistriti stilske pojme in ustvariti trdna oporišča za stilsko kategoriziranje umetnin, ki more biti edina prava podlaga umetnostni zgodovini. Kot enega najstalnijših in najsplošnejših odnosov umetnin do drugih pojavov si izbere za izhodišče svojega sistema razmerje umetnine do narave. Trije termini so se glede tega razmerja že splošno udomačili in zato se jih tudi on brez obotavljanja oprime: idealizem, naturalizem in realizem. V svojih izvajanjih ugotovi, da se že po snovi razlikujejo umetnine v tri splošne skupine, ki odgovarjajo omenjenim kategorijam. Nato se peča z oblikovanjem telesnosti v likovni umetnosti in dožene, da omenjenim trem kategorijam odgovarjajo trije glavni stilski tipi, ki jih opredeli kot ploskoviti, slikoviti in plastični stil. Ko mu še eden glavnih likovnih problemov, oblikovanje prostora, potrdi to delitev in ugotovi, da odgovarja idealističnemu ploskovitemu stilu brezprostorno prizorišče, realističnemu plastičnemu stilu omejeno, naturalističnemu slikovitemu pa brezmejno prizorišče ter glede figuralne kompozicije vezana, tektonska in svobodna kompozicija, si je svojega sistema gotov in v zaključnem poglavju ugotovi, da korenine teh razlik segajo dalje kakor abstraktno vzeti problem razmerja umetnine do narave, prav v dno človeške duše in stil ni nič manj kot formulacija človekovega svetovnega nazora in življenjskega čustva; stil je izraz celega človeka, izraz umetniškega individua in njegove dobe. Ko to svoje naziranje kratko ilustrira, zaključuje z ugotovitvijo, da je umetnina »formirani in okolico formirajoči zakon sam«.

Iz tega površnega pregleda vsakdo lahko sam posname, v čem je pomen te knjige za lajka in koliko sme od nje pričakovati: Ustvarja mu namreč določno stališče napram umetnini in ga opozori na momente, ki ga pogosto prevarajo in zbegajo, da sploh ne najde nikakega plodnega razmerja do umetnosti. Pa tudi to stališče bo zanj plodno šele, kadar bo umetnino doživeljal in kolikor jo bo doživljal: prirojeni instinkt ga bo s tega izhodišča vodil naprej in približeval tistemu bistvu, po katerem teži. Doživel pa bo le toliko, kolikor dovoljuje njegova prirojena vzprejemljivost za umetniške pojave.

Sistematika stila je nedvomno pozitiven poskus umetnostno-zgodovinske metodike, pomanjkljivosti pisatelj sam čuti in v uvodu opozarja nanje. Za našo znanost je to lep uspeh, posebno če pomislimo, da so Srbi istočasno z njo izdali prevod metodično popolnoma zastarele knjige Louis Hourticq, Uvod u istoriju umetnosti. Frst.